

pus *solt e quiti*, *franc e quiti*, *lliure e quiti*, *segur e quiti*, perpetuant una tradició ja establerta de ben antic i molt freqüent en les cartes de població.² Heus-ne ací una tria d'exemples: 1242 «si anar-me'n volia *solt e quiti* de totes coses que fer <h>o pogués e que jaquisa l'ecclèsia» (doc. d'Orcau, Pallars J., en Pujol, *DocVgUrg.*, 8.28); *solt e quiti* també en un *Flos Sanct.* (S. xv), citat per *DAG.*; «dó a vós totz habitants de Tortosa --- cases e casals, ortz e ortals, --- en heretat pròpria e liura e franca e *quitia*» (còpia del S. XIII de la carta de població de Tort., 1149, en Font i Rius, *l. c.*, p. 125); «totz los habitants de Vilaffranca són francs e *quitis* d'entestia» (Cartoral de Vilafranca de Conflent, f° 1R); «--- són francs e *quitis* d'exorquia» (ib., 2R); «lo senyor infant --- feu cridar per tota la host --- que tot català que es volgués poblar en Agosta, que pensàs de venir, que hom los daria bones possessions, francs e *quities*» (Muntaner, *Cròn.*, cap. 108, ed. Col. Pop. Barc. III, 39.16).

La frase verbal *retre quitia la penyora* en document de 1279 (Alart, *InuLC.*), on es reuneixen moltíssims exemples de *quiti*, *-ia*, del S. XIV; en un escrit de 1299 de Corbins s'aplica a una casa: «--- axí roman la casa *quitia* sens tot deute» (*BABL* VI, 72). En els *CostTort.* hom concedeix a cada individu trenta pans *quitis* de censal: «Los forners deuen coure lo pa, ço és a saber, xxx pans per vn; ço és qu'el senyor del pa deu cobrar los xxx pans *quitis* ---» (ed. Oliver, p. 395), i en una ordinació de 1470 de la Seu d'Urgell s'estableix que cada persona deu donar un pa per a puja de vint-i-quatre de cuits: «Tota persona stadant en la ciutat, pot coure pa en lo forn del senyor bisbe, ab que <de> xxiii pans ne dó j de puja axí que a la dita persona ne romanguen xxiii pans *quitis*» (*BABL* XI, 275).

En els *Usatges de Bna.* *quiti* s'empra amb valor de 'lliure, sense impediment': «Los camins e les entrades per mar e per terra, són de la Postat. E --- deuen ésser en pau e en treva per tots dies --- axí que tot hom, cavaler, e mercader --- anants e vinens, tornen segurs e *quitis*, ab totes lurs coses, senes tota paor» (*NCL.*, p. 85), i com a 'lliure, sense compromís' en Muntaner: «io us respon --- de part de monsenyor lo rei d'Anglaterra e de mi, que io no el poria tenir segur; ans --- lo'n tenim per escusat, e el donam per bo e per lleial e per *quiti*» (*Cròn.*, cap. 90, II, 71.17), on el representant del rei d'Anglaterra dóna per *quiti* el rei Pere el Gran de la batalla campal que havia de fer amb el rei de França, com sigui que no podia garantir la seva seguretat. Notem, a més, la locució *haver quiti* algú (d'una batalla) en el *Curial*: «havent-lo per *quiti* d'aquesta batalla, se'n pusa anar *quitament*» (ed. *NCL.* II, 59), i *ser quiti* d'alguna culpa (ib. I, 48).

Fou usat també per Llull: «totes les bèsties s'acordaren que donassen tots días una bèstia al lehó per ço que no les treballàs en son cassar (= caçar); e-l lehó les en apellà *quities*» (*Merav.*, *NCL.* II, 100.27). En un altre passatge en sentit religiós: «adonchs començà amar Déu e ses obres de tot son poder, e adonchs fo *quiti* de la temptació» (IV, 309). BMetge empra *ser quiti* d'un mal (*Somni*, *NCL.*, 116.4) en sentit espiri-

tual, i «ésser *quiti* de pahor de morir» (citada per Carreta, *Barbr.*, s. v. *intervenir*); aquest cita a més «fos *quiti* de febre» d'un escrit de 1453 (p. 468), i *ser quiti de tos* fou emprat modernament per JRuyra (*AlcM*). Figura força sovint també en el *Tirant*: «car la mia castedat en la qual yo he viscut *quitia* de tot crim, és loable» (ed. Aguiló II, 289; també en III, 230; IV, 321 etc.); un exemple en AMarc (*AlcM*) i notem la següent frase que el *DAG.* dóna evidentment de l'ús diari modern: «que pagui un tant cada setmana del que li deu fins a quedar ben *quiti*» (s. v.). Lacavalleria (1696) inclou: «Jo estic *quiti*, jo he pagat», «Nosaltres forem *quitis* a bon barato de nostre banquet», «<H>avent ell robat, ne fon *quiti* ab cent assots» etc.

Una variant *quita* (f.) apareix en el *Curial*: «--- venent [ell] la batalla [ella] seria *quita*» (I, 48), però *quiti* en II, 59 i I, 66; *quit* en un doc. balear de 1451: «Nós ab la present vos havem per *quits* e absolts» (*AlcM*); aquest darrer diccionari cita un exemple de *quit* de l'escriptor ross. Saisset.

El verb *quitar* en doc. de 1271: «--- <h>ac lo seynor Rey en Gerona d'En B. Sent Uicenz II mille sòlidos a prèstec, los quals hac Bertholomeu Thomas a *quitar* la companya --- e en G. Durfort *quità* la companya dels morabatins que deu auer de Barcelona» (*BABL* VII, 234), on *quitar* significa 'pagar, compensar, indemnitzar (el servei, els acompanyants)', sentit que era una extensió de 'fer quiti pagant'. En la mateixa accepció també apareix en Desclot: «respòs lo rey --- Barons, --- pensats-vos de aparallar ab vostres cavallers, que jo us daré e us *quitaré* en aquella manera que vosaltres ne passarets bé» (*Cròn.*, *NCL.* v, 56.15), i a més en aquest passatge del doc. ross. de 1309: «si hom donava comjat als ditz homes dins I mes o al mes complit, que hom dega *quitar* de Fonedes e de Conflent e de Cerdanya per I die de tornar; esters, si havien presa *quitiació* d'un mes continuadament, que hom no'ls sia tengut de donar» (Alart, *RLR* VIII, 66);³ i en Muntaner: «No hi hac ric-hom ne cavaller que no presés sos dons. E en tots los castells que venia, ell *quitava* los soldaners de sis meses» (*Cròn.*, cap. 194, VI, 9.30), i en Eiximenis: «Deuen encara los dits metges e'ls altres menestrals ésser bé pagats e *quitats* per lo príncep per tal que puxen bé servir a son stol» (*Dotzè*, cap. 253; *DAG.*). La variant *quitiar* en doc. de 1381: «que dit Bofill sia tengut de *quitiar* ('compensar') e deffénir lo dit J. D. de totes messió» (Alart, *InuLC.*).

Quitar 'reemborsar, cobrar' en Cerverí de Girona: que en el seu famós Testament diu irònicament «e laix a-N Monpao uns vestirs verts usats / me prestet trescents sous denans que-n fos *quitats*» (v. 181), és a dir que després me'ls féu tornar (= no me'n féu quiti del deute).

Quitar d'un censal 'redimir algú d'un censal, o d'un deute': «dixem-li que'l *quitiarem* de tots sos deutes» (Jaume I, *Cròn.*, *DAG.*); «dix Don Atho de Fozes: --- Açò us direm nós de la part del rey d'Aragó: Dats-nos vós, reys, abdós, de què-us puscam servir, e jo metre-hí ço que vós me darets, e-l meu que jo-y metré